

Міжнародная федэрацыя “Una Voce”

Пазіцыя № 11

ЕВАНГЕЛІЗАЦЫЯ І ЗАХОДНЯЯ КУЛЬТУРА

ВЕРАСЕНЬ 2012

3 прадмовы да серыі

Міжнародная федэрацыя “Una Voce” прапануе гэтыя артыкулы для заахвочвання і ажыўлення дыскусій наконт Імшала 1962 года сярод каталікоў, “прывязаных да старажытнай лацінскай літургічнай традыцыі”, і іншых асобаў, зацікаўленых літургічным аднаўленнем Касцёла. Іх не варта ўспрымаць як персанальную ці маральную крытыку тых, хто сёння прымае ці абараняе рэформы, якія тут падвяргаюцца крытыцы, або тых, хто рабіў гэта раней. Пры складанні гэтых артыкулаў мы прынялі працоўнае дапушчэнне, што нашыя браты-каталікі дзейнічаюць у добрай веры, але таксама што нягледзячы на гэта існуе неабходнасць у жывой і падтрыманай сур’ёзнымі аргументамі дыскусіі, калі тыя, хто дзейнічае ў добрай веры, хочуць рабіць гэта таксама ў святле правільнага разумення праблем.

Аўтары артыкулаў застаюцца ананімнымі, таму што артыкулы не з’яўляюцца плёнам працы адной асобы, а таксама таму, што мы хацелі б, каб іх ацэньвалі на падставе зместу, а не аўтарства.

Меркаванні, выкладзеныя ў гэтых артыкулах, Міжнародная федэрацыя “Una Voce” па-корна прадстаўляе на суд Касцёла.

Евангелізацыя і заходняя культура: кароткі змест

Лацінская літургічная традыцыя паўстала ва ўмовах культуры лацінскага Захаду і спазнала на сабе яе вялікі ўплыў, аднак сучасная заходняя культура павярнулася супраць каштоўнасцяў Евангелля і зрабілася вельмі цяжкім рэгіёнам для евангелізацыі. Многія аспекты старажытнай літургіі асабліва непрывабныя для гэтай культуры, таму што каштоўнасці, якія ляжаць у аснове гэтай літургіі, былі адкінуты. Насамрэч гэтыя каштоўнасці, уключна з іерархіяй і спалучэннем розуму, эмоцый, мастацтва і рытуалу, найбольш неабходныя для паўторнай евангелізацыі Захаду, і менавіта іх прадстаўляе надзвычайная форма рымскага абраду. Хоць многім грамадзянам Захаду цяжка прыняць гэтыя каштоўнасці, у літургіі яны прадстаўлены ў прывабным выглядзе дзякуючы выкарыстанню невербальных сродкаў камунікацыі, прыгажосці літургіі, а таксама ўжыванню мастацкіх і рытуальных форм, якія ў гісторыі заходняй культуры ўсё яшчэ лічацца “класічнымі”.

Каментарыі можна дасылаць на адрас

positio@fiuv.org

ПАЗІЦЫЯ № 11: ЕВАНГЕЛІЗАЦЫЯ І ЗАХОДНЯЯ КУЛЬТУРА

1. Старажытная лацінская літургічная традыцыя засноўваецца перадусім на заходняй міжземнаморскай культуры старажытных часоў, а таксама на заходне- і цэнтральнаеўрапейскай культуры Сярэднявечча. На працягу многіх стагоддзяў яна адчувала ўздзеянне гэтых культур, сама на іх уздзейнічала і з еўрапейскай культурай была перанесена ў Паўночную Амерыку, Акіянію і іншыя месцы. Ключавым пытаннем у літургічнай дыскусіі ХХ ст. было наступнае: ці змянілася ў апошнія стагоддзі тое, што мы ў шырокім сэнсе называем “заходняй” культурай (культура лацінскай Еўропы, а таксама народаў іншых кантынентаў, якія маюць пераважна еўрапейскую культуру), настолькі, што гэтая літургічная традыцыя ў сваёй вядомай форме больш не з’яўляецца эфектыўным сродкам асвятчэння асобы і распаўсюджвання веры, асабліва ў кантэксце неабходнасці патрэбы паўторнай евангелізацыі гэтай культуры¹, якая сёння шмат у чым праяўляе варожасць да Евангелля². Гэтае пытанне мы даследуем у дадзеным артыкуле.
2. Месца лацінскай літургічнай традыцыі ў кантэксце іншых культур трэба разглядаць у якасці асобнага пытання.

Праблематычныя рысы заходняй культуры

3. Несумненна, заходняя культура змянілася (або паддалася распаду) і набыла рысы, варожыя да старой літургіі. Тэолаг Эйдэн Нікалс ОР прыводзіць сацыялагічныя звесткі, паводле якіх, напрыклад, дзеці, што выраслі без яснага разумення іерархіі і рытуалу і ва ўмовах атамізаванага грамадства, цяжэй успрымаюць сігналы, якія перадаюцца сацыяльнымі рытуаламі, такімі як літургія³.
4. Касцёл заўсёды з павагай ставіўся да язычніцкіх культур і, ачышчаючы іх ад элементаў, якія супярэчаць натуральнаму праву, дапамагаў ім квітнець⁴. Таму здаецца, што Касцёл мог бы ўзяць на сябе працу па паўторнай евангелізацыі Захаду ў падобным адкрытым стылі.

---

¹ Бенедыкт XVI, апостальскае пасланне *Ubicumque et semper* (2010), прадмова: “У нашыя часы [перад місіяй Касцёла] стаіць асаблівы выклік адкідвання веры. Гэты феномен усё больш яўна бачны ў тых грамадствах і культурах, якія цягам стагоддзяў, здавалася, былі прасякнуты Евангеллем”. (“*Nostra aetate singulare id est quod cum fidei desertione contenditur, quae procedente tempore apud societates et culturas sese manifestavit, quae Evangelio e saeculis imbutae videbantur*”). Пар. Ян Павел II, апостальскае пасланне *Novo millennio ineunte* (2001), 40: “Нават у краінах, евангелізаваных шмат стагоддзяў таму, рэальнасць “хрысціянскага грамадства”, якое ва ўмовах усёй слабасці, звычайнай для людскога жыцця, яўным чынам арыентавалася на евангельскія каштоўнасці, цяпер знікла”. (“*Pridem enim iam occidit, in civitatibus quoque antiquae evangelizationis, status ille “societatis christianae” quae, quamvis tot inter debilitates quibus humana signatur natura, manifesto sese evangelica ad bona referebat*”).

² Ян Павел II, паслясінадальная апостальская адгартацыя *Ecclesia in Europa* (2003), 9: “Мы з’яўляемся сведкамі ўзнікнення новай культуры, моцны ўплыў на якую аказалі мас-медыя, змест і характар якіх часта знаходзіцца ў супярэчнасці з Евангеллем і годнасцю чалавека”. Пар. Бенедыкт XVI, прадмова ў каледжы Оскат, Англія, 19 верасня 2010 года: “Калі вы абвяшчаеце Богага Валадарства... прадстаўляйце жыццядайнае пасланне Евангелля ў яго паўнаце, уключна з тымі элементамі, якія ставяць пад сумненне распаўсюджаныя меркаванні сённяшняй культуры”.

³ Aidan Nichols OP, “Looking at the Liturgy”, San Francisco: Ignatius Press, 1996, с. 74.

⁴ Пар. Кангрэгацыя дактрыны веры, “Дактрынальная заўвага наконт некаторых аспектаў евангелізацыі”, 6: “Хоць Евангелле не залежыць ад нейкай культуры, яно здольнае пранікаць ва ўсе культуры, ніколі пры гэтым не дазваляючы выкарыстоўваць сябе як сродак”. Гэты фрагмент заканчваецца спасылкай на апостальскую адгартацыю Паўла VI *Evangelii nuntiandi* (1975), 19–20.

5. Праблема заключаецца ў тым, што культурныя пазіцыі, якія знаходзяцца ў найбольшым канфлікце са старажытнай літургіяй, гістарычна паходзяць якраз з адкідання каталіцкага вучэння⁵. Напрыклад, традыцыя рамантызму робіць акцэнт на эмоцыях і спантаннасці як прыкметах шчырасці і сапраўднасці⁶. Гістарычна гэта звязана з засяроджанасцю на асабістым рэлігійным досведзе і адкіданні розуму ў тэалогіі, што назіраецца ў некаторых плынях пратэстантызму, якія супярэчаць вучэнню Касцёла⁷. Каб прыняць веру, асоба, якая знаходзіцца пад уплывам рамантызму, павінна альбо адкінуць, альбо істотна змяніць гэты аспект сваёй культуры.
6. У межах сучаснай заходняй культуры рамантызм знаходзіцца ў пастаянным канфлікце з празмерным рацыяналізмам Асветніцтва. Для старажытнай літургіі рацыяналізм стварае іншы род праблем, таму што ён адкідае сімвалізм, рытуал і пачуццё таямніцы, называючы іх цемрашальствам. Такі рацыяналізм таксама неаддзельны ад варожага стаўлення розуму да самой веры, бо незразумела, як можа хтосьці з такой рацыяналістычнай пазіцыяй прыняць невымоўныя таямніцы Тройцы і Уцелаўлення.
7. Папа Бенедыкт XVI вельмі ясна выказвае гэтую думку, калі абмяркоўвае культурнае значэнне кленчання.

Цалкам верагодна, што кленчанне з'яўляецца чужым для сучаснай культуры, бо ўсё ж гэта культура, якая адварнула ад веры і больш не ведае Адзінага,

---

⁵ Св. Павел VI пісаў пра гэтае напружанне ў апостальскай адгартацыі *Evangelii nuntiandi* (1975), 63: “Евангелізацыя траціць сваю моц і эфектыўнасць, калі не ўлічвае канкрэтных людзей, да якіх яна скіравана, калі не карыстаецца іх мовай, іх знакамі і сімваламі, калі не адказвае на пытанні, якія яны задаюць, і калі не аказвае ўплыву на іх канкрэтнае жыццё. Але, з іншага боку, евангелізацыя рызыкуе страціць сваю моц і ўвогуле знікнуць, калі яе змест знішчаюць ці падмяняюць, апраўдваючы гэта перакладам”. (“...cum evangelizatio multum suae virtutis suaeque efficacitatis amittat, nisi rationem habeat populi, ad quem reapse dirigitur, nisi eius lingua eiusque signibus et imaginibus utatur, nisi quaestionibus respondeat, quas ipse ponit, nisi demum eius verum vivendi morem tangat et moveat. Altera vero ex parte, evangelizatio in periculo est, ne naturam sibi propriam perdat et omnino evanescat, si, per speciem res, quas continet, in sermonem transferendi”).

⁶ Св. Павел VI, *Evangelii nuntiandi*, 76: “Сёння часта кажуць, што цяперашняе стагоддзе прагне аўтэнтычнасці. Асабліва пра моладзь кажуць, што яна баіцца штучнага і ілжывага і шукае перадусім праўды і шчырасці”. (“Saepius, enim, homines dictitant aetatem nostram sitire sinceritatem ac veritatem rerum. Adulescentes praesertim dicuntur abhorreere prorsus ab omni falsa vel ficticia rerum natura, atque contra requirere totam earum veritatem ei claritatem”).

⁷ Мова ідзе пра тое, што такія рэлігійныя эмоцыі не з'яўляюцца ні неабходнай, ні дастатковай прыкметай стану ласкі. Даказаць існаванне Бога і мець дастатковыя прычыны для прыняцця пазіцыі Касцёла можна таксама дзякуючы аргументам розуму. Наконт першага гл. Трыдэнцкі сабор, сесія VI, канон 16: “Калі хто кажа, што ён з абсалютнай і беспамылковай упэўненасцю дакладна будзе мець вялікі дар вытрымкі да канца, калі толькі ён не спазнаў гэта з асаблівага адкрыцця, няхай будзе адлучаны”. (“Si quis magnum illud usque in finem perseverantiae donum se certo habiturum absoluta et infallibili certitudine dixerit, nisi hoc ex speciali revelatione didicerit: anathema sit”). Наконт другога гл. Дагматычная канстытуцыя I Ватыканскага сабору *Dei Filius*, 2: “Той жа Касцёл, святая Маці, лічыць і навучае, што Бог, пачатак і завяршэнне ўсіх рэчаў, можа быць з пэўнасцю спазнаны натуральным святлом людскога розуму са створаных рэчаў; “ад стварэння свету Яго нябачныя рысы заўважальныя ў чынах, бачныя” [Рым 1:20] (“Eadem sancta mater Ecclesia tenet et docet, Deum, rerum omnium principium et finem, naturali humanae rationis lumine e rebus creatis certo cognosci posse; invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea quae facta sunt intellecta, conspiciuntur”). Пар. Бенедыкт XVI, казанне ў Нотр-Даме, Парыж, 13 верасня 2008 года: “Св. Павел звяртаецца да розуму сваіх чытачоў, да розуму кожнай людскога істоты гэтым моцным сведчаннем аб прысутнасці Стварыцеля ў сваім стварэнні: “Я гавару вам як разумным, а вы разважце самі, што кажу” (1 Кар 10:15). Таксама і Бог, сведкам якога выступае тут апостал, не патрабуе ад чалавека ахвяраваць сваім розумам! Розум ніколі не ўваходзіць у сапраўдную супярэчнасць з верай!”

якому кленчанне належыць па праву як сапраўды ўнутрана неабходны жэст. Чалавек, які вучыцца верыць, вучыцца таксама і кленчыць...⁸

Папа Ян Павел II заўважыў:

...хоць літургія заўсёды павінна быць адпаведным чынам інкультуравана, яна таксама павінна быць контркультурнай⁹.

8. Улічваючы ўсё гэта, мы становімся перад пытаннем: якім чынам увогуле і канкрэтна ў літургіі мы маглі б найлепш пераадолець варожую прадузятасць у адносінах да веры, характэрную для сучаснай заходняй культуры, а таксама падтрымаць і ўмацаваць контркультурную прыроду супольнасці вернікаў?

Станоўчыя рысы надзвычайнай формы рымскага абраду

9. Каб даць поўны адказ на гэтае пытанне, трэба разгледзець многія аспекты. У апошнія гады папскі Магістэрый сапраўды вельмі старанна звяртаўся да гэтага пытання ў кантэксце “новай евангелізацыі”. Ніжэй мы пададзім некаторыя аргументы, якія паказуць, што старажытная літургія дзейнічае ў тым жа станоўчым кірунку і не з’яўляецца перашкодай.
10. Па-першае, характэрнай рысай старажытнай літургіі з’яўляецца тое, што яна рашуча прадстаўляе праўды веры: кажучы словамі Папы Бенедыкта XVI, яна пазбягае “паўтарэння выказаў, якія могуць здавацца людзям больш зразумелымі і больш прыемнымі”, “ператварэння таямніцы ў банальнасць”¹⁰. Напрыклад, рэальнасць людскога граху і нашая патрэба ў ласцы — гэта праўды, пра якія сучасная заходняя культура найбольш стараецца не размаўляць і якіх яна найбольш патрабуе¹¹. Надзвычайная форма рымскага абраду найбольш настойліва прадстаўляе гэтыя праўды, прычым не толькі ў тэкстах (напрыклад, у калектах Вялікага посту), але таксама і ў цырымоніях,

---

⁸ Йозеф Ратцингер, “Богословие литургии” (Благотворительный фонд имени святителя Григория Богослова, 2017), “Дух литургии”, с. 195.

⁹ Ян Павел II, Зварот да біскупаў паўночна-заходняга рэгіёна ЗША падчас іх візіту *ad limina* ў 1998 годзе: “Напэўна, актыўны ўдзел азначае, што жэстам, словам, спевам і паслугай усе члены супольнасці ўдзельнічаюць у акце пакланення, які далёка не з’яўляецца інэртным ці пасіўным. Аднак актыўны ўдзел не выключае актыўнай пасіўнасці цішыні, нерухомасці і слухання... У культуры, якая не любіць медытацыйнай цішыні і не спрыяе ёй, мастацтву ўнутранага слухання прыходзіцца вучыцца з цяжкасцю. Тут мы бачым, што хоць літургія заўсёды павінна быць адпаведным чынам інкультуравана, яна таксама павінна быць контркультурнай”. Тэрмін “контркультурны” выкарыстоўваў таксама Папа Бенедыкт XVI ў прамове да біскупаў ЗША ў Вашынгтоне 16 красавіка 2008 года ў кантэксце важнасці малітвы ўвогуле: “Калі яна здаецца контркультурнай, то гэта проста яшчэ адно сведчанне пільнай патрэбы паўторнай евангелізацыі культуры”. Пар. кардынал Ёзаф Ратцингер, Зварот да катэхетаў і настаўнікаў рэлігіі, Юбілей катэхетаў, 12 снежня 2000 года: “Таму навярнуцца азначае не жыць так, як жывуць іншыя, не рабіць таго, што робяць усе, не адчуваць сябе апраўданым у неадназначных, сумнеўных, кепскіх учынках толькі таму, што іншыя робяць тое самае; пачаць глядзець на сваё жыццё Божымі вачыма; шукаць дабро, нават калі гэта нязручна; не паддавацца меркаванню большасці на тэму Божай міласэрнасці — словам, шукаць новы стыль жыцця, новае жыццё”. Пар. Бенедыкт XVI, Зварот да ўдзельнікаў пленарнага пасяджэння Папскай рады спрыяння новай евангелізацыі, 30 мая 2011 года: “Часта здараецца, што людзі жадаюць належаць да Касцёла, але іх моцна сфарміраваў светапогляд, які супярэчыць веры”.

¹⁰ Ёзаф Ратцингер, Зварот да катэхетаў і настаўнікаў рэлігіі: “Наш спосаб цэлебрацыі літургіі часта надта рацыяналістычны. Літургія становіцца адукацыяй з такім крытэрыем, каб нас было зразумела. У выніку гэтага таямніца ператвараецца ў банальнасць, у панаванне нашых словаў, у паўтарэнне выказаў, якія могуць здавацца людзям больш зразумелымі і больш прыемнымі”.

¹¹ *Ibid.*: “Навяртанне (*metanoia*) азначае дакладна адваротнае: выйсці па-за сваю самадастатковасць, каб адкрыць і прыняць сваю недастатковасць”.

напрыклад у агульнай споведзі святара перад прыслугоўваючымі. Гэта натуральная абарона перад небяспекай, пра якую казаў Папа Бенедыкт:

Страта разумення значэння і важнасці хрысціянскай малітвы можа прывесці толькі да страты адчування спецыфічнага і істотнага паклікання свецкіх асобаў, якое заключаецца ў тым, каб насычаць часовы парадак духам Евангелля¹².

11. Па-другое, надзвычайная форма рымскага абраду выкарыстоўвае для перадачы веры шырокі набор сродкаў. Тэксты, цырымоніі, убранне і музычнае суправаджэнне літургіі, планіроўка прэзбітэрыя і рухі святароў і прыслугоўваючых, складанасць некаторых, хоць і не ўсіх, абрадаў, кантраст паміж гучнай, спяванай малітвай і ціхай малітвай, удзел свецкіх вернікаў — усё гэта няўлоўным чынам перадае веру нават тым сучасным людзям, пра якіх св. Павел VI казаў, што ім “абрыдлі размовы”¹³. Гэта мае асаблівую каштоўнасць у справе пераадолення падсвядомых звычак розуму і акуратнага перавыхавання ўявы і эмоцый, бо, як казаў Папа Бенедыкт XVI, літургія — гэта “школа малітвы”¹⁴. Пачуццё сакральнага, якое Папа Бенедыкт называў характарыстычнай рысай надзвычайнай формы¹⁵, з’яўляецца дакладным адказам на заклік аб аднаўленні пачуцця таямніцы ў літургіі, які часта гучаў з вуснаў св. Яна Паўла II ў кантэксце новай евангелізацыі¹⁶. Ян Павел II казаў гэта і пра надзвычайную форму ў яўным выглядзе:

Божаму люду трэба бачыць, як святары і дьяканы паводзяць сябе спосабам, поўным пашаны і годнасці, каб гэта дапамагло ім спасцігаць нябачныя рэчы без непатрэбных слоў і тлумачэнняў. У Рымскім Імшале св. Пія V, як і ў некаторых усходніх літургіях, ёсць вельмі прыгожыя малітвы, якімі святар выказвае найглыбейшае пачуццё пакоры і пашаны да святых таямніцаў: яны адлюстроўваюць самую істоту літургіі¹⁷.

12. Па-трэцяе, калі нават некаторыя аспекты літургіі могуць выклікаць негатыўную рэакцыю асобаў, выхаваных заходняй культураю, то прыгажосць, асабліва прыгажосць касцёльнай музычнай спадчыны, убрання, упрыгожвання алтара і архітэктуры, часта можа ў сваім правільным літургічным кантэксце пранікнуць у сэрцы, настаўленыя супраць веры, і змякчыць іх. Св. Ян Павел II падкрэсліваў ролю мастацтва як “запра-

¹² Бенедыкт XVI, Прамова да біскупаў штата Нью-Ёрк, 26 лістапада 2011 года. Гэтыя заўвагі звязаны з увядзеннем новага перакладу Імшала.

¹³ *Evangelii nuntiandi*, 42: “Сучаснаму чалавеку абрыдлі размовы; ён, відавочна, стаміўся ад слухання і, што яшчэ горш, стаў глухі да словаў”. (“Qui sunt hodie homines, eos novimus, orationibus iam saturatos, saepe saepius audiendi fastidientes atque — quod peius est — contra verba obdurescentes videri”.)

¹⁴ Ёзаф Ратцынгер, Зварот да катэхетаў і настаўнікаў рэлігіі. Таксама ён кажа: “Пра Бога нельга навучаць аднымі толькі словамі... Абвяшчаць Бога азначае паказваць адносіны з Богам: вучыць маліцца”. Пар. Nichols, *op. cit.*, с. 81–86, дзе аўтар тлумачыць, што літургія можа быць сілай, якая вяртае пачуццё сакральнага, іерархіі і г. д., якога зазвычай не хапае сучаснаму грамадству: “...малітвай выкоўваецца наша хрысціянская існасць” (с. 84).

¹⁵ Ліст да біскупаў з нагоды публікацыі *motu proprio Summorum Pontificum*.

¹⁶ *Ecclesia in Europa*, 70: “Пэўныя знакі сведчаць пра страту адчування таямніцы ў саміх літургічных цэлебрацыях, якія павінны спрыяць гэтаму адчуванню. Таму неабходна, каб у Касцёле было адноўлена сапраўднае адчуванне літургіі”.

¹⁷ Ян Павел II, Зварот да ўдзельнікаў пленарнага пасяджэння Кангрэгацыі Божага культу і дысцыпліны сакрамантаў, 21 верасня 2001 года.

шэння шукаць Божае аблічча”¹⁸. Гэтая прыгажосць можа паспрыяць засваенню зместу веры.

13. Па-чацвёртае, надзвычайная форма рымскага абраду з’яўляецца на сённяшні дзень цэнтральнай кропкай асаблівага асяроддзя, выхаванага на традыцыйных духоўных аўтарах і падтрыманага адданымі рэлігійнымі ордэнамі. Гэтае асяроддзе стварае пэўную форму каталіцкай культуры, якая свядома супярэчыць дамінантнай секулярнай культуры¹⁹. Кажучы словамі св. Папы Паўла VI, “яны ствараюць супольнасць, якая евангелізуе”²⁰. На заклік Папы Бенедыкта XVI і яго непасрэдных папярэднікаў быць сведкамі веры нават у найбольш варожым асяроддзі з энтузіязмам адказваюць менавіта традыцыйныя каталікі, якія апякуюцца тымі сродкамі каталіцкай Традыцыі, якія ў Каталіцкім Касцёле былі адкінуты многімі іншымі.
14. Нарэшце, каштоўнасць надзвычайнай формы праяўляецца ў тым, што яна з’яўляецца ўцелаўленнем класічных форм культуры. Немагчыма вывучаць гісторыю мастацтва ці музыкі і не заўважаць унёсак Касцёла і веры. Гэты ж унёсак з’яўляецца жывой часткай старажытнай літургіі. Да таго ж, надзвычайная форма прадстаўляе ідэал, супраць якога выступалі многія пратэстанцкія і свецкія формы культуры. Досвед звычайнага грамадзяніна Захаду пры ўдзеле ў Імшы ў надзвычайнай форме можа быць падобным да таго, калі б ён упершыню ўбачыў жывую манахію ў манаскім адзенні, якую дагэтуль ён бачыў толькі ў камедыях і здэклівых мультыках. Ён пабачыць, з-за чаго быў увесць ажыятаж, і, магчыма, нават перагледзіць свае меркаванні, зробленыя на падставе пародыі.
15. Гэты досвед, звязаны з тым, каб нарэшце ўбачыць, што ляжыць у аснове заходняй культуры, нягледзячы на ўсе спробы зганьбіць і недаацаніць гэта²¹, мае вельмі глыбокае значэнне. Філасоф Аласдэр Макінтайр апісвае так званы “шок пазнавання” —

---

¹⁸ *Ecclesia in Europa*, 60: “Не павінны мы недаацэньваць і станоўчы ўнёсак, які робіць разумнае карыстанне культурнай спадчынай Касцёла. Яна можа адыграць асаблівую ролю ў ажыўленні гуманізму, натхнёнага хрысціянствам. Калі іх правільна захоўваць і разумна выкарыстоўваць, гэтыя жывыя сведчанні веры, якую вызнавалі цягам стагоддзяў, могуць аказацца карысным рэсурсам для новай евангелізацыі і катэхізацыі і прывесці да паўторнага адкрыцця пачуцця таямніцы... Мастацкая прыгажосць, як пэўнае рэха Божага Духа, з’яўляецца сімвалам, які паказвае на таямніцу, запрашэннем шукаць Божае аблічча, якое адкрылася ў Езусе з Назарэта”. Пар. Павел VI, *Evangelii nuntiandi*, 51: “Для гэтай мэты можна выкарыстоўваць амаль неабмежаваны набор сродкаў: яўнае прапаведанне, вядома, але таксама і мастацтва...” (“Ad hunc enim finem assequendum adhiberi potest series paene interminata subsidiorum, veluti praedicatio aperta, quemadmodum liquet, sed etiam ars”). Павел VI цытуе сябе самога: Зварот да членаў *Consilium de Laicis* (1974): AAS 66 (1974), с. 568.

¹⁹ Кардынал Кастрыльён Оёс, Інтэрв’ю ў часопісе *The Latin Mass*, май 2004 года: “Мне сапраўды не падабаюцца погляды, якія імкнуцца звесці “феномен” традыцыяналізму толькі да цэлебрацый ў старажытным абрадзе, быццам бы гэта ўпартая і настальгічная прывязанасць да мінуўшчыны... Насамрэч мы часта бачым хрысціянскі погляд на жыццё веры і пабожнасці, якое падзяляюць многія каталіцкія сем’і, часта ўзбагачаныя шматлікімі дзецьмі, і якое мае свае асаблівыя характарыстыкі, напрыклад моцнае пачуццё прыналежнасці да Містычнага Цела Хрыста, жаданне захоўваць моцную сувязь з мінуўшчынай — гэтае жаданне трэба разглядаць не ў кантрасце з сучаснасцю, а ў сэнсе еднасці з Касцёлам — жаданне прадстаўляць асноўныя вучэнні веры, глыбокае прагненне духоўнасці і святасці і г. д.”

²⁰ *Evangelii nuntiandi*, 13. Зноў жа, 42: “Сучасны чалавек больш ахвотна слухае сведкаў, а не настаўнікаў, а калі ён і слухае настаўнікаў, то гэта таму, што яны з’яўляюцца сведкамі” (“homo nostrae huius aetatis libentius testes quam magistros audit; quodsi suas hisce praebet aures, ita facit, quoniam testes sunt”).

²¹ *Ecclesia in Europa*, 108: “Несумненна, хрысціянская вера радыкальна і рашуча належыць да падмуркаў еўрапейскай культуры. Фактычна, хрысціянства сфарміравала Еўропу, пазначыўшы яе пэўнымі базавымі каштоўнасцямі. Сама сучасная Еўропа, якая дала свету ідэал дэмакратыі і правы чалавека, чэрпае свае каштоўнасці з хрысціянскай спадчыны. Еўропа — гэта не проста геаграфічны рэгіён; яе можна апісаць як “пераважна культурную і гістарычную канцэпцыю, якая азначае рэчаіснасць, народжаную

досвед чалавека, які сутыкаецца з той культурай і тым наборам перакананняў, да якіх — як гэты чалавек нечакана для сябе ўсведамляе — ён сам рухаўся навобмацак²². Штосьці падобнае апісвае св. Аўгустын у сваёй “Споведзі”:

Позна я палюбіў Цябе, Прыгажосць, такая старажытная і такая новая, позна я палюбіў Цябе! Ты быў ува мне, але я быў звонку, і менавіта там я шукаў Цябе. У гэты чароўны свет, Табою створаны, уварваўся я са сваёй брыдотаю. Ты быў са мною, але я з Табою не быў. Створаны свет утрымліваў мяне ад Цябе; аднак, калі б ён не быў у Табе, яго не было б увогуле. Ты клікаў, ты крычаў — і прабіўся праз маю глухату. Ты мігцеў, Ты ззяў — і рассяў маю слепату. Ты дыхнуў на мяне сваім водарам, я набраў паветра і цяпер задыхаюся без Цябе. Я паспрабаваў Цябе і цяпер галадаю і прагну большага. Ты дакрануўся да мяне, і я згарэў Тваім супакоем²³.

як кантынент, дзякуючы таксама аб’яднальнай моцы хрысціянства, якое здолела злучыць паміж сабою народы і культуры і якое цесна звязана з усёй еўрапейскай культурай”. Пар. *Ecclesia in America*, 14: “Найбольшы дар, які Амерыка атрымала ад Пана, гэта вера, якая выкавала яе хрысціянскую ідэнтычнасць. Больш за пяць стагоддзяў імя Хрыста абвяшчаецца па ўсім кантыненце. Евангелізацыя, якая суправаджала міграцыю еўрапейцаў, сфарміравала рэлігійны профіль Амерыкі, пазначаны маральнымі каштоўнасцямі, якія, хоць не заўсёды практыкаваліся і часам ставіліся пад сумненне, усё ж пэўным чынам з’яўляюцца спадчынай усіх амерыканцаў, нават тых, якія не прызнаюць гэты факт яўным чынам”.

²² Alasdair MacIntyre, “Whose Justice? Which Rationality?” (London: Duckworth, 1988), с. 394: “Сустракаючы пэўны цэльны вобраз адной канкрэтнай традыцыі... такі чалавек часта зведае шок пазнавання: гэта не толькі... тое, што я цяпер успрымаю як праўду, але ў пэўнай ступені тое, што я заўсёды ўспрымаў як праўду”.

²³ Св. Аўгустын, “Споведзь”, 10, 27 (38): “Sero te amavi, pulchritudo tam antiqua et tam nova, sero te amavi! Et ecce intus eras et ego foris et ibi te quaerebam et in ista formosa, quae fecisti, deformis irrueram. Mecum eras, et tecum non eram. Ea me tenebant longe a te, quae si in te non essent, non essent. Vocasti et clamasti et rupisti surdiditatem meam, coruscasti, splenduidisti et fugasti caecitatem meam; fragrasti, et duxi spiritum et anhelum tibi, gustavi, et esurio et sitio, tetigisti me, et exarsi in pacem tuam”.

Дадатак: У 1971 годзе дзеячы культуры выступілі за захаванне “Традыцыйнай Імшы”

У 1971 годзе кардынал Джон Хінан, арцыбіскуп Вэстмінстэра, прадставіў Паўлу VI петыцыю Таварыства лацінскай Імшы (Англіі і Уэльса) з просьбай аб дазволе на далейшае служэнне старажытнай Імшы пасля ўвядзення *Novus Ordo Missae* ў 1970 годзе. Адказам Паўла VI стаў “англійскі індульт”, які заахвочваў біскупаў Англіі і Уэльса даваць асаблівыя дазволы на цэлебрацыю публічных Імшаў паводле былога Імшала. Гэта быў першы з серыі папскіх дакументаў на карысць надзвычайнай формы рымскага абраду. Кульмінацыяй гэтай серыі ў 2007 годзе стала *motu proprio Summorum Pontificum*.

Петыцыю падпісалі 56 дзеячоў культуры. Яна стала выразам неспакою, які паўстаў нават сярод некаталікоў, калі было заяўлена, што былую літургічную традыцыю трэба забараніць. Падпісантамі выступілі самыя выбітныя пісьменнікі, крытыкі, акадэмікі і музыкі таго часу, а таксама палітыкі з трох (на той час) галоўных брытанскіх партый і нават два англіканскія біскупы. Ніжэй прыведзены тэкст петыцыі і подпісы (у алфавітным парадку).

* * *

Калі б нейкі бессэнсоўны дэкрэт мусіў бы вынесці пастанову аб поўным ці частковым знішчэнні базілік ці катэдр, то, відавочна, менавіта адукаваныя асобы — незалежна ад сваіх уласных поглядаў — паўсталі б у страху, каб выступіць супраць такой магчымасці. Вось жа, базілікі і катэдры былі збудаваныя, каб цэлебраваць у іх абрад, які яшчэ некалькі месяцаў таму з’яўляўся жывой традыцыяй. Мы маем на ўвазе рымска-каталіцкую Імшу. Аднак, паводле апошняй інфармацыі з Рыма, існуе план да канца бягучага года скасаваць гэтую Імшу. Адной з аксіёмаў сучаснага публічнага жыцця, як свецкага, так і рэлігійнага, стала тое, што сучасны чалавек увогуле і інтэлектуалы ў прыватнасці зрабіліся неталерантнымі да ўсіх формаў традыцыі і імкнуцца падавіць іх і ўставіць на іх месца штосьці іншае. Але, як і многія іншыя сцвярджэнні нашых інструментаў галоснасці, гэтая аксіёма памылковая. Сёння, як і ў мінулыя часы, калі мова ідзе пра прызнанне каштоўнасці традыцыі, адукаваныя асобы знаходзяцца ў авангардзе, і менавіта яны першымі падымаюць трывогу, калі традыцыя трапляе пад пагрозу. У дадзены момант мы не разглядаем рэлігійны ці духоўны досвед мільёнаў людзей. Абрад, пра які ідзе мова, і яго цудоўны лацінскі тэкст натхнілі таксама бяспрэчныя дасягненні ў мастацтве: не толькі містычныя працы, але і творы паэтаў, філосафаў, музыкаў, архітэктараў, мастакоў і скульптараў усіх краін і эпох. Таму ён належыць як людзям Касцёла і фармальным хрысціянам, так і паўсюднай культуры. У матэрыялістычнай і тэхнакратычнай цывілізацыі, якая ўсё больш пагражае разумнаму і духоўнаму жыццю ў яго першасным, творчым выражэнні — у слове — здаецца асабліва бесчалавечным пазбаўляць людзей словаформаў у адной з іх найбольш грандыёзных праяваў. Падпісаны гэтага закліку, які з’яўляецца цалкам экуменічным і апалітычным, прадстаўляюць усе сферы сучаснай культуры ў Еўропе і іншых месцах. Яны жадаюць звярнуць увагу Святога Пасаду на страшную адказнасць, якую ён панясе праз гісторыю людской духоўнасці, калі адмовіцца даць традыцыйнай Імшы права на выжыванне, хоць бы нароўні з рэалізацыяй літургічных рэформаў.

Падпісалі: Уладзімір Ашкеназі²⁴, Морыс Боўра²⁵, Джон Бэйлер, Ленакс Бэрклі²⁶, Оберан Герберт, Уільям Глок²⁷, Магдален Гофін²⁸, Граф Оксфард і Асквіт²⁹, Роберт Грэйвз³⁰, Хэрман Грызвуд³¹, Джозэф Грыманд³², Грэм Грын³³, Аян Грынлес³⁴, Джон Джоліф³⁵, Дэвід Джонс³⁶, Колін Дэвіс³⁷, Сесіл Дэй-Льюіс³⁸, Х'ю Дэларгі³⁹, Р. Ч. Зэнер⁴⁰, Кенэт Кларк⁴¹, Нэвіл Когхіл⁴², Сірыл Коналі⁴³, Агата Крысці⁴⁴, Осберт Ланкастэр⁴⁵, Ф. Р. Лівіс⁴⁶, Комптан Маккензі⁴⁷, Малкальм Магерыдж⁴⁸, Джордж Малкальм⁴⁹, Альфрэд Марнау⁵⁰, Айрыс Мёрдак⁵¹, Нэнсі Мітфард⁵², Рэйманд Морцімер⁵³, Макс Мэлоўэн⁵⁴, Джон Мюрэй⁵⁵, Іегудзі Мянухін⁵⁶, Э. Дж. Олівер⁵⁷, Шон О'Фаолэйн⁵⁸, Уільям Пломер⁵⁹,

---

²⁴ Уладзімір Ашкеназі (нар. 1937), некаталіцкі дырыжор і піяніст.

²⁵ Сэр Морыс Боўра (1898–1971), некаталіцкі навуковец, прэзідэнт Брытанскай акадэміі.

²⁶ Сэр Ленакс Бэрклі (1903–1989), канвертыт у каталіцтва, кампазітар.

²⁷ Сэр Уільям Фрэдэрык Глок, СВЕ (1908–2000), некаталіцкі музычны крытык (адказны за музыку на Бі-бі-сі, адказны за праменадныя канцэрты Бі-бі-сі).

²⁸ Магдален Гофін (1925–2015), каталіцкая пісьменніца.

²⁹ Джуліян Эдвард Джордж Асквіт, 2-гі граф Оксфард і Асквіт, КСМГ (1916–2011), каталіцкі каланіяльны адміністратар.

³⁰ Роберт фон Ранке Грэйвз (1895–1985), некаталіцкі паэт, навуковец і пісьменнік.

³¹ Хэрман Грызвуд, СВЕ, папскі камергер (1908–1997), каталіцкі акцёр, пісьменнік, дырэктар радыё і тэлебачання (адказны за трэцюю праграму Бі-бі-сі).

³² Джозэф барон Грыманд, СН, СВЕ, TD, PC (1913–1993), некаталіцкі адвакат, пісьменнік, палітык (лідар Лейбарысцкай партыі).

³³ Грэм Грын, OM, CH (1904–1991), непрактыкуючы канвертыт у каталіцтва, пісьменнік.

³⁴ Маёр Аян Грынлес (1913–1988), каталіцкі пісьменнік і навуковец, дырэктар Брытанскага інстытута, Фларэнцыя.

³⁵ Джон Джоліф (1929–1985), некаталіцкі навуковец, пазней дырэктар Бадліянскай бібліятэкі.

³⁶ Дэвід Джонс (1895–1974), канвертыт у каталіцтва, мастак і паэт.

³⁷ Сэр Колін Рэкс Дэвіс, СН, СВЕ (1927–2013), некаталіцкі дырыжор.

³⁸ Сесіл Дэй-Льюіс, СВЕ (1904–1972), некаталіцкі паэт, паэт-лаўрэат Вялікабрытаніі.

³⁹ Х'ю Дэларгі (1908–1976), каталіцкі член Парламента (Лейбарысцкая партыя).

⁴⁰ Роберт Чарльз Зэнер (1913–1974), канвертыт у каталіцтва, навуковец, пісьменнік.

⁴¹ Кенэт барон Кларк, OM, CH, KCB, FBA (1903–1983), гісторык мастацтва і тэлеведоўца, навярнуўся да каталіцтва перад смерцю.

⁴² Нэвіл Когхіл (1899–1980), літаратуразнаўца.

⁴³ Сірыл Коналі (1903–1974), некаталіцкі крытык і пісьменнік.

⁴⁴ Дама Агата Крысці, DBE (1890–1976), некаталіцкая пісьменніца.

⁴⁵ Сэр Осберт Ланкастэр (1908–1986), карыкатурыст.

⁴⁶ Фрэнсіс Рэйманд Лівіс, CH (1895–1978), некаталіцкі літаратурны крытык і пісьменнік.

⁴⁷ Сэр Эдвард Монтаг Комптан Маккензі, OBE (1883–1972), канвертыт у каталіцтва, пісьменнік.

⁴⁸ Томас Малкальм Магерыдж (1903–1990), канвертыт у каталіцтва, пісьменнік.

⁴⁹ Джордж Малкальм, KSG, CBE (1917–1997), каталіцкі музыка і дырыжор, музычны кіраўнік Вэстмін-стэрскай катэдры.

⁵⁰ Альфрэд Марнау (1918–1999), каталіцкі паэт і пісьменнік, каардынатар петыцыі.

⁵¹ Дама Айрыс Мёрдак (1919–1999), некаталіцкая пісьменніца і філосаф.

⁵² Нэнсі Мітфард, CBE (1904–1973), некаталіцкая пісьменніца.

⁵³ Рэйманд Морцімер (1895–1980), непрактыкуючы канвертыт у каталіцтва, пісьменнік і рэдактар часопіса *New Statesman*.

⁵⁴ Сэр Макс Эдгар Лусьен Мэлоўэн, CBE (1908–1978), каталік, прафесар археалогіі, член Каледжа Усіх Душ (Оксфард).

⁵⁵ Джон Мюрэй (1898–1975), англіканскі тэолаг.

⁵⁶ Іегудзі Мянухін, OM, KBE (1916–1999), некаталіцкі дырыжор і скрыпач.

⁵⁷ Эдвард Джэймс Олівер (1911–1992), канвертыт у каталіцтва, біёграф.

⁵⁸ Шон О'Фаолэйн (1900–1991), каталіцкі навуковец і пісьменнік.

⁵⁹ Уільям Пломер (1903–1973), некаталіцкі пісьменнік.

Чарльз Расэл⁶⁰, Уільям Рыс-Мог⁶¹, +Джон Рыпан⁶², Ральф Рычардсан⁶³, Кэтлін Рэйн⁶⁴, Джоан Сазэрленд⁶⁵, Рывэрс Скот, Філіп Тойнбі⁶⁶, Бэрнард Уол⁶⁷, Патрык Уол⁶⁸, Э. І. Уоткін⁶⁹, Майлз Фіцалан-Говард⁷⁰, Канстанцін Фіцджыбан⁷¹, Колін Хардзі⁷², Руперт Харт-Дэвіс⁷³, Барбара Хэпворт⁷⁴, Марцін Цёрнэл⁷⁵, +Роберт Эксэтэр⁷⁶, Гаральд Эктан⁷⁷.

---

⁶⁰ Чарльз Рычы Расэл, барон Кілоўэн (1908–1986), каталік, суддзя Апеляцыйнага суда, пазней ардынарны суддзя Апеляцыйнага суда.

⁶¹ Уільям барон Рыс-Мог (1928–2012), пісьменнік і журналіст (рэдактар *The Times*).

⁶² Джон Мурман (1905–1989), англіканскі біскуп Рыпана.

⁶³ Лейтэнант-камандор Сэр Ральф Рычардсан (1902–1983), каталіцкі акцёр.

⁶⁴ Кэтлін Рэйн, СВЕ (1908–2003), некаталіцкая пісьменніца і паэт.

⁶⁵ Дама Джоан Элстан Сазэрленд, OM, DC, OBE (1925–2010), некаталіцкая оперная спявачка.

⁶⁶ Тэадор Філіп Тойнбі (1916–1981), некаталіцкі журналіст і пісьменнік.

⁶⁷ Бэрнард Уол (1908–1974), каталіцкі выдавец і пісьменнік.

⁶⁸ Маёр Сэр Патрык Блай Уол, KBE, MC, VRD (таксама ўзнагароджаны ордэнам “Легіён пашаны”, ЗША) (1916–1998), каталіцкі член Парламента (Кансерватыўная партыя).

⁶⁹ Эдвард Инграм Уоткін (1888–1991), канвертыт у каталіцтва, пісьменнік.

⁷⁰ Майлз Фрэнсіс Стэйплтан Фіцалан-Говард, ордэн Пія IX, KG, GCVO, CB, CBE, MC, DL, GCSO, граф-маршал, 17-ы Герцаг Норфалка (1915–2002).

⁷¹ Канстанцін Фіцджыбан (1919–1983), каталіцкі гісторык.

⁷² Колін Хардзі (1906–1998), некаталіцкі навуковец (класіцыст, член Каледжа Магдалены, Оксфард).

⁷³ Сэр Руперт Харт-Дэвіс (1907–1999), некаталіцкі выдавец і пісьменнік.

⁷⁴ Дама Барбара Хэпворт (1903–1975), некаталіцкі скульптар.

⁷⁵ Марцін Цёрнэл, навуковец і пісьменнік.

⁷⁶ Роберт Морцімер (1902–1976), англіканскі біскуп Эксэтэра.

⁷⁷ Сэр Гаральд Марыё Мітчэл Эктан, СВЕ (1904–1994), каталіцкі гісторык, пісьменнік і паэт.